

UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOLOŠKI FAKULTET

IZVEŠTAJ O OCENI DOKTORSKE DISERTACIJE

I **PODACI O KOMISIJI**

1. Datum i organ koji je imenovao komisiju:

Na osnovu člana 127 Statuta Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu i člana 40 Zakona o visokom obrazovanju, Nastavno-naučno veće na sednici održanoj 22. marta 2018. godine, donelo je odluku da se obrazuje komisija za odbranu doktorskog rada.

2. Sastav komisije sa naznakom imena i prezimena svakog člana, zvanja, naziva uže naučne oblasti zakonu je izabran u zvanje, datuma izbora u zvanje i naziv fakulteta, ustanove u kojoj je član komisije zaposlen:

prof. dr Julijana Vučo, redovna profesorka, Italijanski jezik, 14. jul 2010. Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, mentorka,

prof. dr Jelena Filipović, redovna profesorka, Španski jezik, 30. decembar 2010, članica, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, članica

prof. dr Danijela Đorović, vanredna profesorka, Italijanski jezik, 10. maj 2016, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, članica.

II **PODACI O KANDIDATU**

1. Ime, ime jednog od roditelja i prezime kandidata:

Snežana, Zlatko, Detar Jevđović

2. Datum i mesto rođenja (opština, grad, država):

2.12.1977. Beograd, Srbija

3. Datum odbrane, mesto i naziv master rada:

2009. Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, mentor prof. dr Željko Đurić.

LIČNOST UGA FOSKOLA U KNJIŽEVNOSTI ITALIJANSKOG ROMANTIZMA,

4. Naučna oblast iz koje je stečeno akademsko zvanje magistra nauka:

Nauka o književnosti, Italijanski jezik

5. Akademsko zvanje:

Master italijanskog jezika i književnosti

III NASLOV DOKTORSKE DISERTACIJE:

UTICAJ ENGLESKOG JEZIKA NA PISANU PRODUKCIJU NA ITALIJANSKOM KOD SRBOFONIH UČENIKA

IV PREGLED DOKTORSKE DISERTACIJE:

Doktorski rad kandidatkinje Snežane Detar Jevđović **UTICAJ ENGLESKOG JEZIKA NA PISANU PRODUKCIJU NA ITALIJANSKOM KOD SRBOFONIH UČENIKA** ima 249 strana. Rad je organizovan u osam delova i sadrži obimnu literaturu od preko 250 bibliografskih jedinica, dokumenata, tabela i priloga.

Predmet istraživanja ovog doktorskog rada odnosi se na ispitivanje uticaja engleskog kao prvog stranog jezika na učenje italijanskog kao drugog stranog jezika u kontekstu formalnog obrazovanja u Srbiji. U radu se istražuje na koji način nivo znanja jezika i količina izloženosti engleskom kao prvom stranom jeziku utiču na pisanu produkciju leksike i morfologije italijanskog kao drugog stranog jezika kod srbofonih učenika na uzrastu od 11 do 15 godina u školskom kontekstu.

Doktorski rad **UTICAJ ENGLESKOG JEZIKA NA PISANU PRODUKCIJU NA ITALIJANSKOM KOD SRBOFONIH UČENIKA** ima nekoliko ciljeva.

Prvi cilj istraživanja odnosi se na utvrđivanje dominantnih faktora koji utiču na pojavu međujezičkog transfera engleskog kao prvog stranog jezika u produkciji italijanskog kao drugog stranog jezika u okviru kojeg je ispitan uticaj varijabli 1. nivo znanja engleskog jezika i 2. količina izloženosti engleskom jeziku na pojavu međujezičkog transfera kod učenika uzrasta od 11 do 15. godina.

Drugi cilj istraživanja usmeren je na izdvajanje i određivanje konstrukcija karakterističnih za međujezik učenika na polju leksike i morfologije na osnovu kojeg je utvrđeno da li engleski jezik ima veći uticaj kod onih ispitanika koji poseduju viši nivo znanja engleskog jezika i koji su u većoj meri bili izloženi ovom jeziku. Zatim, da li se transfer može uočiti i kod onih ispitanika koji poseduju nizak nivo znanja i koji su slabo bili izloženi engleskom jeziku.

Treći cilj istraživanja odnosi se na utvrđivanje u kojoj meri poznavanje engleskog kao prvog stranog jezika služi učenicima na tom uzrastu da uoče razliku u pogledu jezičkih sistema engleskog i italijanskog jezika, kao i da naprave razliku u produkciji tipološki sličnih jezičkih konstrukcija italijanskog kao drugog stranog jezika. Ovaj krajnji cilj ima zadatak da utvrdi koliko su učenici u stanju da koriste sopstvene metalingvističke strategije pri učenju novog stranog jezika.

V VREDNOVANJE POJEDINIH DELOVA DOKTORSKE DISERTACIJE:

U prvom delu rada kandidatkinja Detar Jevđović je predstavila predmet naučnog istraživanja, ciljeve i hipoteze, kao i očekivane rezultate. Prikazala je plan rada i metode istraživanja.

U drugom delu rada iznela je osnovne ideje i stavove vezane za pojam multilingvizma.

Treći deo teze bavi se aspektima učenja drugog stranog jezika, njegovim definisanjem i njegovim povezivanjem sa prvim stranim i maternjim jezikom, karakteristikama učenja drugog stranog jezika.

Četvrti deo rada bavi se međujezičkim transferom. Nakon definisanja pojma kandidatkinja Detar Jevđović je diskutovala o terminološkim razmimoilaženjima i naučnim raspravama o međujezičkom transferu, faktorima koji utiču na međujezički transfer, nivoima znanja jezika, količini izloženosti i upotrebi- učestalosti korišćenja jezika, zatim se bavila problemima konteksta učenja jezika, tipovima međujezičkog transfera, leksičkim transferom, leksičkim transferom i nivoima znanja prvog stranog jezika i pitanjima morfološkog transfera.

Peti deo rada bavi se pitanjima učenja engleskog i italijanskog jezika u kontekstu osnovnoškolskog obrazovanja u Srbiji koja obuhvataju istorijat institucionalnog učenja engleskog i italijanskog jezika u Srbiji. osnovne karakteristike sa detaljnom analizom nastavnih planova i programa engleskog i italijanskog jezika za peti i sedmi razred osnovne škole.

Šesti deo doktorske teze je najobimniji deo rada i obuhvata istraživanje u kome se analizuje uticaj engleskog jezika na pisanu produkciju na italijanskom jeziku. U ovom delu autorka definiše metode, tehnike i instrumenti istraživanja, zatim opisuje upitnike, testove koji su korišćeni tokom istraživanja. Zatim postavlja ciljeve istraživanja i pretpostavke istraživanja, opisuje učesnike u istraživanju. Slede delovi teže koji se bave kontekstom učenja engleskog i italijanskog jezika u Osnovnoj školi „Petar Petrović Njegoš”, sa detaljnim opisom konteksta učenja engleskog jezika, udžbenika engleskog jezika, zatim kontekst učenja italijanskog jezika i analiza udžbenika italijanskog jezika, procedura istraživanja. Slede delovi rada koji s ebave analizom upitnika za učenike petog i sedmog razreda i razmatranjem problema vezanih za dužinu učenja engleskog i italijanskog jezika, upotrebu engleskog i italijanskog jezika, količinu izloženosti engleskom i italijanskom jeziku, analizu testova nivoa znanja za učenike petog i sedmog razreda, nivoima znanja engleskog i italijanskog jezika. Sledi opis rezultata pisane produkcije italijanskog jezika učenika petog i sedmog razreda, zatim analiza rezultata testova pisane produkcije učenika petog razreda. Kandidatkinja Detar Jevđović se dalje bavi jezičkom

analizom pojava kalkova, semantičkim ekstenzijama, kognatima, hibridnim tvorevinama i slivenicama i pozajmljenicama. Sledi uporedna analiza rezultata pisane produkcije učenika petog

Razreda, zatim analiza rezultata testova pisane produkcije učenika sedmog razreda, jezičkom analizom pojava kalkova, semantičkim ekstenzijama, kognatima, hibridnim tvorevinama i slivenicama i pozajmljenicama. Sledi uporedna analiza rezultata pisane produkcije učenika sedmog razreda. Slede poglavlja posvećena uporednoj analizi rezultata testova pisane produkcije učenika petog i sedmog razreda, analizi rezultata testiranja pisane produkcije naprednih učenika petog i sedmog razreda.

Sedmi deo rada sadrži predloge za nove smernice nastave italijanskog jezika u kontekstu osnovnoškolskog obrazovanja u Srbiji.

Osmi deo sadrži zaključna razmatranja kome slede Literatura i Prilozi.

VI SPISAK NAUČNIH I STRUČNIH RADOVA KOJI SU OBJAVLJENI ILI PRIHVAĆENI ZA OBJAVLJIVANJE NA OSNOVU REZULTATA ISTRAŽIVANJA U OKVIRU RADA NA DOKTORSKOJ DISERTACIJI

Leksički i morfološki transfer u početnoj nastavi italijanskog jezika kao stranog, *Anali*, Filološkog fakulteta, Beograd, u štampi.

Udžbenički komplet Amici 4: italijanski jezik za 8. razred osnovne škole, prikaz u: *Metodički vidici*, Filozofski fakultet, Novi Sad, 2014 (prihvaćen za štampu u br. 5).

Duh Mikelandela u zdanju Palazzo Italia, ur. Slobodan D. Jovanović, prikaz u: *Časopis za jezik, književnost i kulturološke studije Reči*, Fakultet za strane jezike, Beograd, 2010, god. II, br.3, str. 201- 206.

Korto Malteze u Beogradu, ur. Slobodan D. Jovanović, prikaz u: *Časopis za jezik, književnost i kulturološke studije Reči*, Fakultet za strane jezike, Beograd, 2009, god. I, br.2, str. 247-253.

Ličnost Uga Foskola u književnosti italijanskog romantizma, ur. Slobodan D. Jovanović, u: *Časopis za jezik, književnost i kulturološke studije Reči*, Fakultet za strane jezike, Beograd, 2009, god. I, br. 2, str. 43- 68.

VII ZAKLJUČCI ODNOSNO REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Kandidatkinja se opredelila za temu rada na osnovu nastavnog iskustva koje je pokazalo da učenici italijanskog kao drugog stranog jezika na uzrastu od 11 do 15 godina često mešaju komponente jezičkog sistema engleskog jezika (prvog stranog jezika) sa elementima italijanskog jezika (drugog stranog jezika) što u velikoj meri definiše prirodu i odlike međujezika koji se tom prilikom javlja. Ovakvo stanje podstaklo je kandidatkinju da detaljnije ispita uticaj varijabli a) nivo znanja engleskog jezika i b) količinu izloženosti engleskom jeziku na pojavu međujezičkog transfera, kao i da detaljnije analizira leksičke i morfološke greške koje učenici na ovom uzrastu prave pod uticajem prvog stranog jezika.

Doprinos ovog rada odnosi se na definisanje pojmova i faktora koji dovode do međujezičkih uticaja, transfera, nivoa znanja itd.

Autorka je savladala opsežnu literaturu iz ovih oblasti i načinila vredne i korisne kompilacije teorijskih stavova iz ovih oblasti.

Kandidatkinja Detar Jevđović je ispunila postavljene ciljeve i potvrdila hipoteze koje je postavila na početku rada.

Prvi cilj istraživanja odnosio na utvrđivanje dominantnih faktora koji utiču na pojavu međujezičkog transfera engleskog kao prvog stranog jezika u produkciji italijanskog kao drugog stranog jezika u okviru kojeg je ispitan uticaj varijabli 1. nivo znanja engleskog jezika i 2. količina izloženosti engleskom jeziku na pojavu međujezičkog transfera kod učenika uzrasta od 11 do 15. godina.

Ovaj cilj je korelacioni jer je imao zadatak i da ispita povezanost varijabli nivo znanja engleskog jezika (vidi Odlin, 1989; Ringbom, 1987, Hammarberg, 2001) i količina izloženosti (vidi Cohen, 1995; De Angelis, 2005b) engleskom jeziku sa kontekstom, dužinom učenja i upotrebom engleskog jezika.

Kandidatkinja je do rezultata je došla koristeći se upitnicima za učenike i nastavnike, kao i testovima za proveru znanja učenika petog i sedmog razreda. Cilj analize testova za proveru znanja učenika petog i sedmog razreda bio je utvrđivanje višeg i nižeg nivoa poznavanja engleskog i italijanskog jezika. Cilj tumačenja odgovora u upitnicima za učenike petog i sedmog razreda odnosio se i na sagledavanje jezičkog iskustva ispitanika u okviru nastavnog i vannastavnog konteksta učenja stranog jezika. S druge strane, cilj tumačenja rezultata anketiranja nastavnika bio je sagledavanje konteksta nastave, stavova i nastavne prakse u vezi sa tradicionalnom nastavom stranih jezika u okviru formalnog osnovnoškolskog obrazovanja, kao i izdvajanja predloga i sugestija za efikasniju nastavu.

Sneyana Detar Jevđović je u istraživanju pošla od pretpostavke da na međujezički transfer engleskog kao prvog u produkciji italijanskog kao drugog stranog jezika najviše utiču varijable nivo znanja i izloženost i da su povezane sa kontekstom, dužinom učenja i upotrebom engleskog jezika. Hipoteza istraživanja zasnivala se na dosadašnjim istraživanjima u okviru međujezičkog transfera koja ukazuju da su nivo znanja (Poulisse & Bongaerts, 1994; Odlin, 1989; Shanon, 1991; Dewale, 1998; Hammarberg, 2001; Ringbom, 1987, 2001; Bardel, 2010; Falk, 2010; Williams & Hammarberg, 1998; Cenoz, 2001; Tremblay, 2006) i količina izloženosti prvom stranom jeziku (Murphy, 2003; Odlin, 1989; Dewale, 1998, 2001; Williams i Hammarberg 1998; Hammarberg, 2001; Letica i Mardešić, 2007; Larsen-Freeman, 1976; Faerch & Kasper, 1986; Poulisse i Bongaerts, 1994) najrelevantniji faktori međujezičkog uticaja prilikom učenja drugog stranog jezika.

U vezi sa jezičkim nivoom učenika i količinom izloženosti engleskom jeziku smatralo se da će testovi za proveru nivoa znanja kao i upitnici za učenike petog i sedmog razreda biti u korelaciji sa ocenama iz engleskog jezika, kao i nastavnim i vannastavnim kontekstom učenja stranog jezika.

Kada je reč o rezultatima upitnika za učenike, pošlo se od pretpostavke da stručna sprema roditelja utiče na postojanje svesti o važnosti učenja stranih jezika i pre polaska u osnovnu školu, kao i da deca fakultetski obrazovanih roditelja duže uče prvi i drugi strani jezik i svoje učenje ne ograničavaju samo na školski ambijent. Osim toga, u vezi sa dužinom učenja engleskog i italijanskog jezika, pretpostavka je bila i da je većina ispitanika započela sa učenjem stranih jezika i pre početka zvaničnog učenja u osnovnoj školi, kao i da u tom periodu postoji interesovanje i želja za učenjem novog jezika koji nije maternji. Pretpostavka je da će sa

početkom učenja engleskog i italijanskog jezika u osnovnoj školi kod ispitanika porasti i motivacija i interesovanje da znanja prvog i drugog stranog jezika prošire i u vannastavnom kontekstu. S druge strane, kada je reč o dužini i kontekstu učenja stranog jezika, smatralo se da će oni biti u korelaciji sa upotrebom engleskog i italijanskog jezika, kao i sa eventualnom dužinom boravka u zemljama engleskog i italijanskog govornog područja.

Na osnovu odgovora iz upitnika za nastavnike, pretpostavljeno je da će nastavnici istaći u svojim odgovorima značaj upotrebe različitih metoda u nastavi kao i raznovrsnog dodatnog materijala. Hipoteza je bila da nastavnici koriste povremeno maternji jezik za objašnjenje složenih gramatičkih struktura. U vezi sa kriterijumima za ocenjivanje učenika očekivano je da nastavnici prvenstveno ocenjuju tačnost informacija, a manje gramatičku tačnost.

Rezultati ovog dela istraživanja su u velikoj meri potvrdili pretpostavke i doprineli ostvarenju očekivanog cilja. Obrađeni upitnici i testovi za proveru znanja pružili su celokupnu sliku vezanu za nivo znanja i količinu izloženosti engleskom jeziku ispitanika petog i sedmog razreda i stoga nam omogućili dodatnu poddelu ispitanika na podgrupe. U pogledu nivoa znanja engleskog jezika izdvojile su se dve grupe ispitanika, onih sa visokim (ocene 4 i 5) i nižim nivoom znanja (ocene 2 i 3), dok su u pogledu količine izloženosti izdvojene dve podgrupe, učenika koji su u velikoj meri i onih koji su u maloj meri izloženi engleskom jeziku.

Drugi cilj istraživanja bio je usmeren na na izdvajanje i određivanje konstrukcija karakterističnih za međujezik učenika na polju leksike (Ringbom, 1987, 2001; De Angelis, 2007; Molnár, 2010; Poulisse i Bongaerts, 1994) i morfologije (vidi Weinreich, 1953; Odlin, 1989; Poulisse i Bongaerts, 1994; Dewaele, 1998; Bouvy, 2000; Hammarberg, 2001; De Angelis & Selinker, 2001) i u tu svrhu su poslužili testovi pisane produkcije italijanskog kao drugog stranog jezika za učenike petog i sedmog razreda. Cilj analize ovog dela istraživanja bio je da se utvrdi da li engleski jezik ima veći uticaj na polju leksike i morfologije onih ispitanika koji poseduju viši nivo znanja engleskog jezika i koji su u većoj meri bili njemu izloženi. Izvršena je i provera da li se transfer može uočiti i kod onih ispitanika koji poseduju nizak nivo znanja i koji su slabo bili izloženi engleskom jeziku (vidi Tremblay, 2006).

Kada je reč o testovima pisane produkcije italijanskog kao drugog stranog jezika za učenike petog i sedmog razreda kandidatkinja je pošla od pretpostavke da je međujezički transfer veći na polju leksike i morfologije što je uzrast stariji. Ovaj segment istraživanja zasniva se na studijama (Williams & Hammarberg, 1998, 2001) koje ističu da se sa povećanjem nivoa znanja i količinom izloženosti prvom stranom jeziku povećava i učestalost transfera iz prvog stranog jezika.

Na osnovu rezultata testova pisane produkcije italijanskog kao drugog stranog jezika za peti i sedmi razred, moguće je uočiti da je kod učenika sedmog razreda generalno prisutan veći broj međujezičkih konstrukcija nastalih pod uticajem engleskog jezika što je u skladu sa pretpostavkom da je međujezički transfer na polju leksike i morfologije veći što je uzrast stariji. Učenici sedmog razreda duže uče i poseduju viši nivo znanja engleskog jezika, te se nameće zaključak da se sa povećanjem nivoa znanja i količinom izloženosti prvom stranom jeziku povećava i učestalost transfera iz prvog stranog jezika.

Kada uporedimo rezultate za sve tri grupe (Visok nivo znanja/ velika količina izloženosti, visok nivo znanja/ mala količina izloženosti i nizak nivo znanja/ mala količina izloženosti) u okviru svakog razreda zapaženo je da je najviše oblika međujezika zabeleženo kod ispitanika oba razreda koji poseduju visok nivo znanja i koji su u velikoj meri bili izloženi engleskom jeziku, što je takođe u skladu sa hipotezama istraživanja. Za postizanje ovakvog rezultata, po mišljenju

kandidatkinje Detar Jevđović, od presudnog značaja su varijable nivo znanja i količina izloženosti engleskom jeziku, kao i da ova dva faktora povezana sa dužinom učenja, upotrebom engleskog jezika i kontekstom utiču na pojavu međujezičkog transfera engleskog u produkciji italijanskog jezika. Prisustvo međujezičkih konstrukcija kod ispitanika oba razreda koji poseduju nizak nivo znanja i u manjoj meri su bili izloženi engleskom jeziku, upućuje na zaključak da varijable nivo znanja i izloženost nisu jedine koje utiču na pojavu međujezičkog transfera na ovom uzrastu.

Uočeno je da se kalkovi javljaju samo kod grupe ispitanika oba razreda koji poseduju visok nivo znanja engleskog jezika i koji su u velikoj meri njemu bili izloženi, a s obzirom na mali broj oblika ovog tipa međujezika dolazimo do zaključka da ovaj tip međujezičkih konstrukcija nije tipičan za uzrast u okviru koga je obavljeno istraživanje. Međutim, istovetan broj kalkova u petom i sedmom razredu navodi na zaključak da se broj ovog tipa međujezika ne povećava sa uzrastom kako to neka istraživanja ističu (Celaya, 2007; Celaya & Torras, 2001; García Lecumberri & Gallardo Gabryś-Barker, 2003; Gost & Celaya, 2005; Agustín Llach, M. P, 2010). U vezi sa oblicima semantičkih ekstenzija ispitanika oba razreda, zapaža se da se ovaj oblik međujezičkih konstrukcija javlja samo kod učenika koji poseduju visok nivo znanja engleskog jezika. Broj i tip ovog oblika međujezika se razlikuje u odnosu na uzrast, te kandidatkinja zaključuje da su učenici sedmog razreda skloniji ovom obliku međujezičkog uticaja.

Što se oblika kognata oba razreda tiče zapaža se da je broj ovog tipa međujezičkih konstrukcija učenika sedmog razreda je donekle veći u odnosu na ispitanike petog razreda, dok tip kognata pokazuje slične karakteristike u oba razreda. Takođe, uočeno je da se ovaj oblik međujezika javlja samo kod učenika petog razreda koji poseduju visok nivo znanja engleskog jezika, dok se kod učenika sedmog razreda javlja i kod onih koje odlikuje nizak nivo znanja engleskog jezika, bez obzira na količinu izloženosti. Budući da je kod ove grupe ispitanika sedmog razreda (nizak nivo znanja/ mala količina izloženosti) mali broj ovakvih primera (samo tri primera) dolazi se do zaključka da nivo znanja ima donekle ulogu u pojavi ovog tipa transfera.

Broj hibridnih tvorevina i slivenica učenika petog i sedmog razreda, veći je u sedmom razredu, no budući da se javlja kod svih grupa ispitanika oba razreda kandidatkinja Detar Jevđović zaključuje i saglasna je sa poynatim tvrdnjama da hibridne tvorevine i slivenice kao tip transfera forme nastaju prevashodno pod uticajem prvog stranog jezika nezavisno od nivoa znanja učenika.

Najveći broj oblika međujezika učenika petog i sedmog razreda uočen je u okviru pozajmljenica. Zapaža se i da je broj pozajmljenica u sedmom razredu veći u odnosu na peti razred. Na osnovu rezultata pisane produkcije italijanskog kao drugog stranog jezika utvrđeno je da su učenici sedmog razreda skloniji upotrebi pozajmljenica od učenika petog razreda. Pretpostavlja se da je razlog za to nesigurnost u sopstveno znanje ili neautomatizovano znanje, nedovoljno poznavanje reči drugog stranog jezika, pa shodno tome radije pribegavaju duže učenom prvom stranom jeziku kako se ne bi odustalo od komunikacije (Manchón Ruiz, 2001).

Za razliku od dosadašnjih saznanja, rezultati istraživanja ukazuju na činjenicu da se na ovom uzrastu javljaju u velikoj meri oblici transfera forme (pozajmljenice, hibridne tvorevine i slivenice, kognati), dok se oblici transfera značenja (kalkovi i semantičke ekstenzije) retko ili skoro uopšte i ne sreću. Samim tim zaključuje se da se leksički i morfološki transfer u najvećoj meri javlja kao transfer oblika.

Na osnovu rezultata celokupnog testiranja kandidatkinja Detar Jevđović zaključuje da dve vrste međujezičkog transfera dominiraju prilikom građenja ciljnih reči u pisanoj produkciji

na italijanskom jeziku učenika petog i sedmog razreda: leksički međujezički transfer koji se odnosi na upotrebu cele neciljne reči (iz engleskog jezika) u produkciji ciljne reči (u italijanskom jeziku), i morfološki međujezički transfer koji se odnosi na produkciju oblika međujezika, gde se slobodna ili vezana morfema iz engleskog jezika kombinuje sa slobodnom ili vezanom morfemom iz italijanskog jezika u cilju nastajanja reči slične onoj u ciljnom jeziku. Leksički i morfološki transfer, u ovom istraživanju se u najvećoj meri odnose na upotrebu neciljne reči ili morfeme u produkciji ciljnog jezika.

U skladu sa iznetim tumačenjima rezultata kandidatkinja Detar Jevđović je uočila da se kod ispitanika petog i sedmog razreda javlja potreba da se popune praznine u znanju ciljnog jezika, a da je tip transfera koji se tom prilikom javlja negativan. S obzirom da je kod učenika sedmog razreda primetan veći broj oblika međujezika nastalih kao posledica negativnog transfera (pozajmljenice, hibridne tvorevine i slivenice, lažni prijatelji...) zaključuje se da ovakvi rezultati nisu u skladu sa studijama (Herwig, 2001; LoCoco, 1975; Naves *et al.*, 2005; Olsen, 1999; Ringbom, 1987; Williams & Hammarberg, 1998) koje zastupaju mišljenje da se u govoru učenika početnog nivoa znanja može uočiti mnogo više primera negativnog transfera u odnosu na one sa višim nivoom znanja. S druge strane, veći broj oblika kognata kao primer pozitivnog transfera kod učenika sedmog razreda ukazuje na činjenicu da se ovaj tip međujezika povećava sa znanjem prvog stranog jezika (Odlin, 1989). U tom smislu doktorandkinja Detar Jevđović zaključuje da se ne može sa sigurnošću tvrditi da transfer opada kako nivo znanja ciljnog jezika raste, barem dok pojedinac ne dostigne visok nivo znanja ciljnog jezika (De Angelis, 2007). Smatra i da se negativan transfer može objasniti i činjenicom da učenici na ovom nivou znanja engleskog jezika još uvek nisu dostigli visok nivo automatizacije (Tremblay, 2006).

Detaljnijom analizom odgovora učenika petog i sedmog razreda Detar Jevđović je uočila da je upotreba gramatičkih reči (u ovom slučaju predloga, veznika i zamenica), koje potiču iz engleskog jezika, češća kod učenika petog nego kod učenika sedmog razreda, te da je ovaj tip transfera karakterističniji u početnoj fazi učenja italijanskog jezika (Vildomec, 1963; Williams & Hammarberg, 1998; Ringbom, 1987).

Treći cilj rada bio je usmeren ka ustanovljavanju mere u kojoj poznavanje engleskog kao prvog stranog jezika služi učenicima na tom uzrastu da uoče razliku u jezičkim sistemima engleskog i italijanskog jezika, kao i da naprave razliku u produkciji tipološki sličnih jezičkih konstrukcija italijanskog kao drugog stranog jezika. Ovaj krajnji cilj imao je zadatak da utvrdi koliko su učenici u stanju da koriste sopstvene metalingvističke strategije pri učenju novog stranog jezika (vidi Dijkstra, 2003; Lasagabaster, 2001; Fouser, 2001; Jessner, 2003; Gibson, 2001; Klein, 1995; Cook, 1992).

U tu svrhu poslužila je treća vrsta testova pisane produkcije italijanskog kao drugog stranog jezika za učenike petog i sedmog razreda (cloze testovi) koji su proveravali poznavanje leksički i morfološki sličnih kao i različitih oblika reči italijanskog jezika u odnosu na engleski. Rezultati cloze testova naprednih učenika petog i sedmog razreda upućuju da su kod grupe naprednih ispitanika petog razreda prisutni kognati, hibridne tvorevine i slivenice, kao i pozajmljenice tj. samo oblici transfera forme, dok kod grupe naprednih učenika sedmog razreda, pored ovih oblika, primećuju se i semantičke ekstenzije kao primeri prisustva transfera značenja. S obzirom na mali broj primera semantičkih ekstenzija prisutnih kod naprednih ispitanika sedmoga razreda, zaključuje se da ne postoji velika kvalitativna razlika u tipu grešaka i tipu transfera između naprednih učenika petog i sedmog razreda.

U vezi sa analizom oblika međujezika naprednih ispitanika petog i sedmog razreda, kandidatkinja je zaključila da je kod obe grupe ispitanika transfer prvenstveno negativan.

Uzimajući u obzir da napredni učenici sedmog razreda duže uče engleski jezik očekivani su i primeri pozitivnog transfera, veći broj oblika međujezika kod ove grupe učenika ukazuje i na veću potrebu da se u ovoj fazi učenja stranog jezika učenici češće pomažu znanjem engleskog jezika, a posebno poznatim vokabularom. Ovakvo zapažanje navodi na zaključak da znanje engleskog jezika kod obe grupe ispitanika nije dostiglo visok nivo automatizacije pa je samim tim i tip transfera iz engleskog jezika negativan. Može se zaključiti da, bez obzira na mali broj grešaka koji ova grupa ispitanika pravi pod uticajem engleskog jezika, tip oblika međujezika karakterističnih za obe grupe ispitanika petog i sedmog razreda ukazuje da učenici na ovom nivou poznavanja engleskog i italijanskog jezika nisu u potpunosti u stanju da naprave razliku u produkciji tipološki sličnih jezičkih konstrukcija italijanskog kao drugog stranog jezika.

U vezi sa organizacijom nastave italijanskog kao drugog stranog jezika u kontekstu formalnog obrazovanja u Srbiji, u radu je istaknuto da je neophodno da nastavnik na času vrši kontrastivno poređenje leksike i morfoloških oblika, kao i gramatike prvog i drugog stranog jezika, kao i da razvija metajezičke diskusije kako bi smanjio uticaj negativnog, a povećao uticaj pozitivnog efekta međujezičkog transfera iz engleskog jezika. S tim u vezi dat je predlog za niz aktivnosti poput upotrebe višejezičnih rečnika, tematizovanja internacionalizama (anglicizama) kao i svih tipova lažnih prijatelja. Zatim, pravljenje lista sličnih reči (srodnih reči) engleskog i italijanskog jezika, sastavljanje dvojezičnog glosara termina, upotreba odgovarajućih tekstova, vežbi popunjavanja, zadataka prigodnih za analizu, poređenje, opisivanje i zaključivanje o morfološki i leksički sličnim, kao i različitim oblicima engleskog i italijanskog jezika.

Takođe, u radu se daju predlozi za kreiranje korpusa koje bi nastavnik italijanskog jezika sastavio na osnovu analize grešaka pisanih radova učenika. Smatramo da se na taj način, nakon izvršene analize pisane produkcije učenika mogu definisati dodatne smernice za nastavu italijanskog jezika u cilju poboljšanja jezičke kompetencije učenika.

U radu je posebno naglašeno da je neophodno da predmetni nastavnik italijanskog jezika koristi različite tehnike kojima kombinuje kontrastivne, kognitivne i komunikativne elemente u okviru jezičkih aktivnosti, kao i da prilikom ostvarivanja plana i programa radi kontrastivno, kreativno i tematski-situativno.

Osim toga, u radu je istaknut značaj saradnje između nastavnika engleskog i italijanskog jezika. S tim u vezi, preporučuje se poznavanje osnovnoškolskog programa i nastave engleskog jezika od strane nastavnika italijanskog jezika, pohađanje specifičnih stručnih seminara za usavršavanje nastavnika (preduslov je dobro poznavanje engleskog jezika), kao i razvijanje komunikativne sposobnosti učenika.

VIII OCENA NAČINA PRIKAZA I TUMAČENJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Svojim doktorskim radom kandidatkinja Snežana Detar Jevđović obuhvatila je značajnu i još neistraženu temu međuuticaja drugog i trećeg stranog jezika u nastavi stranih jezika u osnovnoj školi. Veoma zrelo i detaljno pristupila je analizi složene materije, pokazujući sposobnosti formulisanja stečenih saznanja i formiranja jasnih, naučno zasnovanih zaključaka i stavova. Oslanjajući se na bogatu literaturu iz različitih oblasti, došla je do rezultata koji će ovu nastavu učiniti pristupačnijom nastavnicima i učenicima. Posebno ističemo zaključni deo rada u kome se nude preporuke za organizaciju nastave drugog stranog jezika.

IX PREDLOG:

Pohvaljujući prilježan, kreativan i samostalan rad koji je doveo do rezultata koji će biti značajno uporište u daljim analizama vezanim za istraživanu oblast učenja stranih jezika u osnovnoj školi i međusobnih uticaja prvog i drugog stranog jezika, italijanskog i engleskog, ističući vrline kandidakinje koje su se pokazale kroz sposobnost za sintezu i analizu bogate teorijske literature i jasan naučni stil izražavanja, sa zadovoljstvom predlažemo Veću Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu da rukopis pod naslovom **UTICAJ ENGLSKOG JEZIKA NA PISANU PRODUKCIJU NA ITALIJANSKOM KOD SRBOFONIH UČENIKA** prihvati kao doktorski rad koji ispunjava sve uslove predviđene zakonom, a kandidatkinju Snežanu Detar Jevđović pozove na usmenu odbranu.

U Beogradu, 16. aprila 2018.

Prof. dr Julijana Vučo, redovna profesorka
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet

Prof. dr Jelena Filipović, redovna profesorka
Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet

Prof. dr Danijela Đorović, vanredna profesorka
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu